

جریدہ علیہ

مسنحت جلیلہ اسلامیک جریڈہ رسمہ سید

رمضان ، شوال سنہ ۱۳۴۰

عدد ۷۵،۷۴

شمذیلک آیدہ بر نشر اولنور

برنجی سنہ

(دارالحکمة الاسلامیه نثریاتی)

— علم کلام —

— حقایق اشیانک ثبوتی —

حقایق اشیا ثابتدر . یعنی بزم خارجه کوروب حقایق اشیا دیه اعتقاد وانسان ، حیوان ، طاش ، آغاچ کبی اسملرله یاد ایتدیکمز کافه موجودات نفس الامرده ثابتدر . حقیقته واردر . اوهام وخیالات قیلندن دکلدر . چونکه الیمزی آتسه یاقلاشدیرنجه آتشک حرارتی ، قاره صوقنجهده قارک برودتی حس ایدرک آتشک حار وقارک بارد اولدیغنه علم ضروری حاصل ایدرز . آتش ایله قارک نفس الامرده ثابت ، موهوم دکل موجود اولدیغنه حکم ایدرز . بونک کبی خارجه کوردیکمز سائر اشیا حقیقته واردر . موهوم دکل بلکه موجوددر دیرز .

معلومدرکه کندی وجودمزده موجوداتدن بریدر . کندی موجودیتیزی بیلورز . حس ایلدیکمز آلام وا کداردن مضطرب اولورز .

برده بدیهدرکه اشیانک نفی تحقق ایتزسه ثبوتی تحقق ایدر . اگر جزماً نفی تحقق ایدرسه حقایقندن برحقیقت ثابت اولمش اولور . چونکه نفی نجزوم دخی حقایقندن برحقیقتدر . زیرا حکمدن برنوعدر . بناء علیه حقایق اشیا ثابتدر . واکا علم ، متحققدر . علی الاطلاق نفی ، صحیح دکلدر .

بومسئلهده « سوفسطائیة » طائفه سی اهل حقه مخالفتله کسب اشهار ایدوب حقایق اشیا نی انکار ایتمشلر ، اوهام وخیالات قیلندن اولدیغنه قائل اوله رق طوغری یولدن صائمشلردر . بونلرک مقصدلری بوتون کاشناتی انکار ایدرک بوسبیلله وجود حق ، نبوت وشریعتی انکاردن عبارتدر .

« سوفسطائیة » قدمای حکمدادن برطائفه مخصوصه درکه : عنیدیه ، عنادیه ، لادریه ناملریله اوچ فرقه یه آیرلش وجهانده هیچ بر معلومات صحیحه استحصالی ممکن اوله مدیغنه ذاهب اولمشلردر .

« عنیدیه » حقایق اشیانک یالکمز نفس الامرده وجود وثبوتی انکار ایله : کاشنات

هې کورونشیدن عبارت واعتقاده تابع اولوب نفس الامرده معدومدر . بالجملة اشيا ، اعتقاده تحقق ايدر . حق برشيئي جوهر اعتقاد ايدرسهك جوهردر ؛ عرض اعتقاد ايدرسهك عرضدر ؛ قديم اعتقاد ايدرسهك قديمدر ؛ حادث اعتقاد ايدرسهك حادثدر ديديلر .

بونلر ، هر قومك مذهبي كنديسنه نسبتله حق ، ، خصمنه نسبتله باطل اولوب هر شيئك اعتقاده باغلي اولديغنه قائل اولدقلرندن « عنديه » تسميه اولمشلردر .

« عناديه » حقايق اشياي تماماً انكار ايله وجودي بالكليه نفى ايدرك نه نفس الامرده ونه اعتقاده وارلق اوليوب هيچ برشيئك ماهيت حقيقي يوقدر . بوتون اشيا ، اوهام و خيالات باطله دن عبارتدر ديرلر . بونلر ، اشياك ثبوتى جازم اولان عقلايه معانده ايدرك « نه حقيقه » نه ده بحسب الاعتقاد اشياك وجودي يوقدر . موهوم صرف اولان چوللارده كي سراب كي جمله سي اوهام و خيالاتدن بشقه برشيء دكلدر « دهر ك بتون كائناتى نفى ايله وجود موجد كائناتى وبالطبع شرايع ونبواتى انكار ايتك ايسترلر .

يوخسه - صوفيه وجوديه نك ذاهب اولديني كي - عالمك كليسي حقيقتده تكثرندن عارى وجود مجرددن عبارت اولان اصل واحده راجعدر . تميز ايسه آنجق نعينات وهميه حسييله در ديمك ايسه مزلر . چونكه بونلر ، حاشا « فليس فى الحقيقه رب ولا عبد ولا نبى ولا مرسل » يعنى حقيقتده نه رب وار ونه ده مريبوب ، نه نبى وار نه ده مرسل ديوب ديوب عمومى انكار ايتديلر .

صوفيه ايسه عوالمك تكثرندن عارى اولان اصل واحده راجع اولديغنه قائل اولديلر . بوسوفسطايار مطابقاً - واجب اولسون ممكن اولسون - وجودي منكردرلر . صوفيه ايسه وجود واجبي انكار ايتزلر . بلكه وجودي واجب تعالى به حصر و تخصيص ايدرلر . برده صوفيه ، ممكناتك وجوديني ذوات ممكنه قياس ايله انكار ايدرلر . ذوات واجبه قياساً انكار ايتزلر . آنلر ممكناتدن برشيء ، موجود دكلدر ديتزلر . بلكه موجود اولان بر ممكنك وجودي كندى وجودي دكلدر . باشقه بر موجودك او ممكنده ظهور ايدن وجوديدر . ديرلر . سـوفسطاويه ايسه هر صورتله وجودي انكار ايدرك ظل زائل و خيال باطل قيلندندر ديرلر .

بديهيدر كه نفس الامرده هيچ بر وارلق تحقق ايتيوبده حقايق مكونات ظل زائل و خيال باطل قيلندن اولقى لازم كلسه جناب واجب الوجودك وارلنى ، بعث نبويه نك حقلنى ثابت اوله ماز .

« لا ادریه » کا نائده هیچ بر شیئک ثبوتی وعدم ثبوتی معلوم دکدر ؛ عالمده کسب قطعیت ایتش بر مسئله یوقدر زعمنده بولنوب « هرشی حقتده بیلم » دیرک شک وتردد مسملکنی التزام ایتشله ، حق کندی وجودلرنده بیله شک ایدوب بوشکلرنده دخی شک ایتدکلرنی زعم وادعا ایتشله و بز هیچ بر شیئ بیلمیز و بیلمدیکمزی دخی بیلمیز دیمشله در .

بو اوچ فرقه نك آره سنده کی فرق شودر که : « عنادیه » ، مطلقا حقایقک نفس الامرده ثبوت و تمیزی ، « عنادیه » ایسه اعتقاددن قطع نظرله حقایقک ثبوت و تمیزی ، « لا ادریه » دخی حقایقک ثبوت وعدم ثبوتی ده انکار ایتشله در .

بومذاهب باطله ایکی اوچ بیك سنه اول یونانستانده ظهور ایدوب نیجه عصرلر حکم سورمش ، بونلردن ده نیجه باطل مذهبله تشعب ایدرک دنیانک هر طرفده خصوصا اوروپاده انتشار ایتشله در .

اوروپاده « ایده آلیست » و « اغوائیست » اسملریله ایکی صنفی شهرت آلمشدر . « اغوائیست » لر یالکیز کندیلرندن بشقه هیچ بر شیئک موجود اولمیدی فکرنده درلر . « ایده آلیست » لردخی حقیقت اشایی انکار ایله اشیا نك یالکیز « ایده » سی یعنی صور ذهنیه دینلان علمی اولدیغنه قائلدرلر .

(— سوفسطائییلرک شبهلری و بزم جوازم —)

سوفسطائییلری بومذهب باطله سوق ایدن شیئلردن برنجیسی : غلط حسه مبنی آنلرک حواسه عدم امنیتلریدر .

دیورلرکه ضرور یآدن بعضیسی حسیات واسباب علمک اک قوتلیسی حواس در . حالبوکه حواسه امنیت یوقدر . حسندن حاصل اولان علم ، شایان اعتماد دکدر . چونکه حواس ، بعضی شیلرده غلط و خطا ایدر . از جمله شامی اولان کیمسه بری ایکی گورد . صفراوی المزاج ، طاتلی یی آجی حس ایدر . ساحله قریب واپورده کیدن ، ساحلی یورر ظن ایدر . کذلک صویه صوقیلان دوز دکنک ، قیرلمش کی آکری کورونور . مادام که حسه تهمت قارض اولیور . اشیاء مذکورده حس بصرك غلط ایتدیکی تحقیق ایدیور . سائر شیلرده دخی حسک غلط ایتدیگنه حکم ایدمک و یا آنلرده ده غلط حس احتماله کیدمک و بنهء علیه حواسه امنیت ایدلماک لازم کلیر .

اك قوتايى اولان حواسه امنيت ايديله مينجه عقلمك علمك اسباب سارمسته امنيت ايديله من . وهـيچ بر دليله ده اعتماد اولنه ماز . چونكه دليلك منشأى حسدر . حسك فساد وخطايى دليلك ده فسادنى انتاج ايدر . آنك ايچون هيچ بر شيك موجوديته حكم ايتماك ايجاب ايدر .

— جوابمز — : حسك بعض اشيا ده خطا وغلط ايتسى ، مجرد شاشلق و صفراويلك كي عارض اولان بعض اسباب جزئيه دن ناشيدر . بو ايسه اسباب غلطك انتقاسى حالنده . حسك غلظدن آزاده اوله رق بعض اشياي جزئيه منافي دكلدر . واقعا بر طاقم اسباب دن ناشي قوه باصره بعض شيلره غلط ايدور . صويه صوقيلان بر دكنك دخي ـ انكسار ضيا سبيله ـ قيرئش كي گوريلور . فقط بوندن ، شو حاسه نك هر شيد غلط ايتديكنه حكم ايتك لازم كلز .

خصوصا كه صويه صوقيلان دكنكك قيرئش كي كورونمسي ، غلط حسدن ناشي دكلدر . چونكه ضيانك بر واسطه لطيفه دن ديكر بر واسطه كشيغه انتقالي زماندم منكسر اولمسي لازم كه چكي ، اشيا ايسه آنچق ضياء واسطه سيله كوروله چكي جهتله مذكور دكنكك قيرئش كي كورونمسي امر ضروريدر .

حكمت طبعيه ده كي ضيا ورؤيت قانونلري بوني مقتضيدر . بناء عليه قيرئش كي — كورونمسنده اصلا غلط يوقدر .

حاسه نك غلط ايتديكي ظن اولنان مواقع سارمه دخي بوكا مقيسدر .

برده فرض ايدلم كه قوه باصره غلط ايدور . فقط بوندن حواس وقواي سارميه

دخي امنيت ايديله مامسي وبوتون اشيا دن وجودك سابع اولنمسي لازم كلز .

زيرا خاطر وخيالمزده يوق ايكن ديوار آرقه سندن ظهور ايدن صدائي بلا شك

ابشيدورز . برطرقرزه تماس ايدن آتشك ياقديغني ، اعضاضدن برينه باتيريلان ايكنه نك

باتديغني حس ايدرك متأثر اوليورز . نزدنده بولنان عطريات شيشه سني آجان كيمسه نك

آچديغني بز كورمسه ك بيله ، آندن انتشار ايدن رايحه طبعيه سني درحال استشمام ايدورزه .

شو حالده سوفسطائيه نك بوتون حواسه امنيت ايديله ميه حكمنه استنادا بالجله كائناتك

اوهام وخيالاتدن عبارت اولديغنه قائل اولملري بالكليله باطلدر .

واقعا انسان ، جميع احكامده آلدائش اولسه بيله شو آلدائش دخي كندى وجوديغني

اثبات ايدر . زيرا آلدائش ايچون موجود اولمى در . انسان ، كندى موجوديته شبهه

ایده‌مدیکی کبی دیگر انسانلرک و اشیا ی خارجه‌نک وجود و حقیقتنه دخی شبهه ایده‌من ...
ایکنجیسی: بدیهیاتده اختلاف آرا و قوعبولسی و تناقض عقل یعنی عقل بشر کنندی
کندیسی ناقض اولسی در .

دیورلرکه: ضروریاندن بعضیسی بدیهیاتدر . حالبوکه بدیهیاتده اختلاف آراء و اعتراض
عقلاء کثیر اولوب حنده انظار دقیقه احتیاج مس ابدن برطاقم شبهه‌لر عارض اولیور .
بدیهیات ثابت اولیدی بونده آرا و افکار مختلف اولمازدی . نظریات ایسه ضروریاتک
فرعیدر . بناء علیه ضروریاتک فساد ی ، نظریاتک فسادنی موجبدر . ایشته بوسیدندرکه
نظریاتده اختلاف عقلاء چوغالیدی . کیمی عالمک قدمی کیمی حدوثی اثباته قالشیدی .
حالبوکه برشیتک هم قدیم وهم حادث اولسی محالدر .

— جوابمز —: مجرد عدم الف و انستیدن یاخود تصورده کی خفادن ناشی بدیهیاتده
و قوعبولان اختلاف ، بداهته منافی دکلدر . نظریاتده کی کثرت اختلاف دخی مجرد انظارک
فسادندن ناشیدر . بو ایسه شرائط لازمه ی مستجمع اولان انظار صحیحه‌نک وجودی
حالنده بعض نظریاتک طوغری اولسنه منافی اوله‌ماز .

واقعا بی بشرک برعصرده قبول ایتدیکنی دیگر برعصرده جرح ایتدیکی کبی بر
زمانده برخلقک قبول ایتدیکنی دیگر برخلقک جرح ایتدیکی ، حتی برانسان ایکی زمانده
بر برینه مناقض فکرلرده بولندیغیده واقعدر . فقط عقل و منطقه و اعمال فکرک قواعدینه
توفیقاً سوق اولنورسه هیچ بر وقت بری دیگرینی جرح ایتدیکی کبی کنندی کنیدیسی دم
نقض ایتمز . تناقض عقل دیدکاری ایسه تلاحق افکارایله عقلک و علمک ترقی سیدر .
اوچنجیسی : حال رؤیایی حال یقظه یه قیاس ایتلریدر .

دیورلرکه : بز ، حال رؤیاده کرک ذهنده و کرک خارجه اصلا موجود اولسان
شیلری کوریورز . حال یقظه‌ده کوردیکمز شیلری ده آکا قیاس ایدیورز . چونکه حال
یقظه‌ده کوردیکمز شیلرک ، حال رؤیاده کوردیکمز شیلر قیلندن اولمادیغی بزه بیلدیره‌جک
بر دلیل بولندیغندن بونلرکده آنلر کبی وجودی یوقدر دیه حکم ایلورز .

— جوابمز — : هایدی اولاً تسلیم ایده‌لم که حال رؤیاده کوردیکمز شیلرک اصلا
وجودلری یوقدر . هب اوهام و خیالات قیلندندر . لکن حال یقظه یی حال رؤیایه قیاس
ایتمک قیاس مع الفارقدر . زیرا آنلر بشقه بشقه شیلدر . بویه یکدیگرینه مخالف اولان

ایک شیدن برینک احوال و احکامنی دیگرینک احوال و احکامنه قیاس ، جائز دکدر .
مواطنک اختلافه احوال و احکام دخی اختلاف ایدر .

نائیا رؤیاده کوریلان شیلرک اصلا وجودی اولمادیفی مسلم دکدر . زیرا او شیلر
یا عالم مجرداتده ، عالم ارواحده ملاء اعلادن روح انسانییه فیضان ایدوب عالم حسده
ظهور ایده جک اولان وقایع آتییه و حوادث لاحقه نک صورتلرندن ، یاخود حال یقظهده
حواس و اعصاب واسطه سیله خارجدن دماغه انتقال ایدرک اوراده ارتسام و انتقاش
ایلدان صور محسوساتدن عبارتدر .

اولیه ایسه رؤیاده کوریلان شیلر یا روح انسانیده موجود اولان صور معقولات ،
یاخود دماغده منقوش اولان صور محسوساتدر . سوفسطائیرک دیدکری کبی معدومات
صرفه قیلندن دکدر . بناء علیه آنلرک « رؤیاده کوردیکمز شیلرک وجودی یوقدر .
احتمالک حال یقظهده کوردیکمز شیلرده او قیلنددر » دیملری باطلدر .

— رؤیاده کوردیکمز برخیالندن عبارت ایسه او یا نقلقده دخی اولیه برخیاله قایلما دیغمزی
نه دن بیله لم .

هله بونلردن « ایده آلیست » لرک خارجدن حواس و اعصاب واسطه سیله کندیلرینه
انتقال و دماغلرنده انتقاش ایدن صور فکریه و علمیه نک موجود اولدیغنه قائل اولدقلى حالده
او صورتلرک منشأ و اصللری اولان اشیاى خارجیه نک وجود اولدیغنی انکار ایتلری پک عجیبدر .
بو ، عادتاً بر اوطه نک پنجره سندن کیرن ضیاى شمسی اعتراف ایدوب ده صوکره او
ضیانک منبعی اولان جرم شمسی انکار ایتک کبی در .

سوفسطائیرک بر قسمی بوتون اشیاى منکر بولندیفی و کیمی ده کندیلرندن ماعداهرشیی*
انکار ایله حقایق اشیاىک اعتقاده تابع اولدیفی و بر قسمنکده بوباده شک و تردد ایچنده
یووارلانمقده بولندیفی دعواسنده اصرار ایتمکده اولدقلى رندن آنلره قارشو مدافعه و آنلر
ایله مناظره و مباحثه ممکن دکدر .

چونکه مناظره بر مجهولی بر معلوم ایله اثبات ایچون اولور . بونلر ایسه بر امر
معلومی اعتراف ایتیلرلرک آنکله بر امر مجهول اثبات اولنسون . آنلر ایله مجادله آنجق
موجوداتک قوت و قهریخی کندیلری اوزرینه اجرا ایله اولور .

مثلاً : سوفسطائی « آتش یوقدر ، یاغی یوقدر » دیدیکی وقت آنی آتسه صوقوب
یاقلی که یا ثبوت حقیقتی اعترافه مجبور ، یاخود یا نه رق مقهور اولسون . بشقه چاره یوقدر .

حقایق اشیا ده شك يا خود آنلری انكار ايتك هيچ بر عاقلك هيچ بر آدمك يابه ميه جغی
برشیدر . چونكه اشیا نك وجودی بدیهیدر . بوبدهاتی جزم ايتك طبیعت بشریه ده واردر .
بویله هر شیده شبهه ایله انكار ايتك کار عاقل دکلدر .

فقط بوکي فیلسوفلر ، هر شيك منتهاسنده نوع بشره مقدر اولان عجزی، ضرور لرندن
ناشی اعتراف ايتدکلری کي عوامك درجه سندن عالی اولدکلرینی کوسترمك ايتدکلری
عقل و فراستلرینه هر کسك حیرتی جلبه چالشمکلرندن بویله عجیب و غریب اعتقاد ایله
خلقدن کندیلرینی تمیز ايتك آرزو سنده بولملرندن ناشی اویوله صائمش اولمق احتمالی ده واردر .
یوقسه بر کلب بیله بر آدمی کوروب حاوامقله آنك موجودیتیه قانع اولمش دیمکلدر .
اك باياغی بر حیوان بیله کندیسندن بشقه خارجه ده جسملر موجود اولدیغنه امین در .

حقیقتندن شبهه لندیکی آتسه الی صوقولدیغی وقت یاندیغی انکاره چالیشه جق یرده فریاد
و فغاندن کندیسنی آله مامسی، آتسك و کندی جسمنك حقیقتنی، موجودیتنی اعتراف دکلدر؟
شوحالده عالم ، بر رؤیا ویا خولیدان عبارتدر ديمك فصل اولور . اویائی بولندیغمز
حاله رؤیا دینورسه اویقوده بولندیغمز حاله نه دیمکی ؟ بو جهندن اشیا نك حقیقه ثابت
و موجود اولدیغنه حکم ايتك بر امر طبیعی اولمش اولور . بناءً علیه حقایق اشیا ثابت و آکا
علم ، متحققدر دیرز .

حسین عونی

معرفت نظریه سی

§ ۲

ریبيلك (حسیانيلك)

« ۱ . بر معرفت امکانندن جدی اوله رق وداثما شبهه ایدن ؛ بزم ایچون عمومی
صورته ده معتبر ، نفس الامری ، کرچك وقطعی حکملر ویرمك ممکن اولمادیغی زعم ایدن
کیمسه بر ریبیدر . نظریه ده ولاجل العمل ریبيلك ، نظری ، منطقی ، ماوراءالطبیعی ،
اخلاقی ، دینی بر ریبيلك واردر .

« نظری ریبيلك ، یا علومك معین دعاوی و فرضیاتنه قارشى اولور ، یاخود علی العموم علمی
«مفترک شمول وقطعیتنه قارشى اولور ، یاخود ده معرفت نظریه سنه منسوب - مابعدالطبیعی ریبيلك